

Виховання і розвиток особистості з використанням лінгвокраїнознавчих знань

Стаття присвячена питанню застосування лінгвокраїнознавчих знань у процесі вивчення іноземної мови (на прикладі вивчення німецької). Проаналізовано педагогічні та лінгвістичні дослідження поняття „країнознавчі фонові знання“; обґрунтовано важливість знань лінгвокраїнознавства як складової професійної компетенції майбутнього фахівця.

Ключові слова: лінгвокраїнознавча компетенція, країнознавчі фонові знання, вивчення німецької мови, полікультурний простір, виховання і розвиток людини.

Постановка проблеми у загальному вигляді... З огляду на модернізацію змісту, форм і методів підготовки майбутніх фахівців, зумовлених Болонським процесом, європейськими документами, що регламентують нову мовну політику в Європі і в Україні, з метою поліпшення формування його професійної компетентності використання лінгвокраїнознавчих знань у процесі вивчення ІМ розглядається як одним із важливих завдань розвитку соціокультурної компетентності у професійній підготовці майбутнього фахівця. Поглиблення міжнародних зв'язків України, інтеграція країни до загальноєвропейських структур підвищує роль іноземної мови (ІМ) як важливого засобу міжкультурної комунікації. З розвитком євроінтеграційних процесів у демократичному суспільстві створюються умови для реалізації таких завдань, як гуманізації освіти; адаптації особистості до життя у полікультурному просторі; виховання і розвиток людини, орієнтованої на співпрацю і взаємодію у полікультурному середовищі; гуманістичного розвитку особистості у контексті діалогу культур.

Аналіз досліджень і публікацій... Основоположниками наукових досліджень місця лінгвокраїнознавчого аспекту іншомовних знань у вітчизняній науці були Є.М.Верещагін, В.Г.Костомаров, Г.Д.Томахін. Саме вони виокремили поняття фонових знань у контексті загальних мовних знань. Логічним продовженням їхніх досліджень було виділення лінгвокраїнознавства як навчальної дисципліни і галузі лінгвістичних знань В.В.Сафоновою. Лінгвокраїнознавчі особливості вивчення ІМ досліджували Н.Ф.Бориско, О.О.Миролюбов, Ю.І.Пассов, В.Т.Топалов та ін.

Формулювання цілей статті... **Мета статті** – дослідити ефективність використання лінгвокраїнознавчого матеріалу у процесі вивчення іноземної мови .

Виклад основного матеріалу... Одночасне вивчення мови та культури не випадкове. Саме такий підхід дає змогу вдало поєднувати елементи країнознавства з мовними явищами, які виявляються не тільки як засіб комунікації, але й як спосіб ознайомлення студентів з новою для них дійсністю. Так процес вивчення ІМ потенційно акумулює величезні можливості для подальшої підтримки мотивації студентів. Сьогодні акцент сучасних методичних досліджень змістився на забезпечення умов для реалізації лінгвокраїнознавчого підходу до навчання іноземної мови. Пропоновані методики забезпечують:

- ознайомлення студентів з мовними одиницями, що найбільш яскраво відображають національні особливості культури народу – носія мови й середовища його існування;
- головну увагу традиційно приділяють країнознавчим фоновим знанням. Країнознавчі фонові знання (за визначенням Є.М.Верещагіна й В.Г.Костомарова) – це „знання, які наявні у свідомості людини, а також тієї спільноти людей, до якої певний індивід належить” [2, с.57]. Дослідники узагальнили, що кожна людська спільність володіє чотирма групами подібних фонових знань. До першої належать загальнолюдські поняття, серед них „сонце”, „повітря”, „вітер” тощо. До другої групи належать фонові знання про специфічні поняття, характерні для всіх членів окремої етнічної та мовної спільності. Ця група лінгвокраїнознавчих та країнознавчих знань утворилася у процесі історичного розвитку того чи іншого суспільства, відображає його культуру, звичаї тощо. Країнознавчі фонові знання охоплюють систему світогляду, поглядів, що панують у певному суспільстві, етичних оцінок, естетичних смаків, норм поведінки тощо. Третю групу становлять соціально-групові фонові знання, тобто знання, характерні для окремих соціальних груп (лікарів, інженерів, учителів та інших професійних груп). Такі знання також можуть мати значні відмінності і часто відрізняються у різних історично сформованих соціокультурних середовищах. Четверту групу становлять регіональні знання, пов'язані з особливостями ізольованих регіонів різного масштабу. Країнознавчі фонові знання дуже важливі для „розшифрування” та інтерпретації лексики з національно-культурною семантикою. У цьому

випадку йтиметься про фразеологічні одиниці з „культурним компонентом”. Адже різні сторони життя народу, традиції побуту, звичаї, історичні події, що відомі членам певної мовної спільноти (і невідомі іноземцеві), зумовили виникнення тієї чи іншої фразеологічної одиниці з культурним елементом семантики. Отже, країнознавчі фонові знання є важливим чинником взаєморозуміння у процесі міжкультурної комунікації. Досягнення певного рівня сформованості лінгвокраїнознавчої компетенції як кінцевого результату полікультурної освіти і виховання передбачає не тільки оволодіння іншомовним фонетичним, лексичним, граматичними матеріалом, скільки засвоєння елементів іншомовної культури народу, мову якого вивчають. Найбільш доцільним звертання до країнознавчого матеріалу є під час вивчення таких тем як „Подорож”, „Німеччина”, „Ділова поїздка за кордон”, „Ділова зустріч”, а також під час засідань гуртка з іноземної мови. Варто зазначити, що вивчення країнознавчих тем сприятиме залученню до діалогу культур; оволодінню знаннями про культуру, історію, географію та традиції країни, мову якої вивчають; порівнянню мовних явищ, іншої системи розуміння, через яку можна сприймати дійсність; порівнянню явищ рідної мови (культури) з іноземними; умінню вчитися самостійно (працювати зі словником, підручником, довідковою літературою); вмінню долати комунікативні бар'єри та негативні етнокультурні стереотипи у процесі вивчення ІМ, що дасть змогу педагогові достатньо реалізувати свою культурно свідому роль у побудові навчально-виховного процесу. Зокрема, у німецькій мові є значна кількість фразеологічних одиниць із національно-культурним компонентом, які потребують коментарів. Наведемо деякі приклади. Пізнавальну лінгвокраїнознавчу інформацію має фразеологізм *unterdem Pantoffel stehen*. За стародавнім звичаєм під час вінчання в церкві молодий і молода намагалися наступити один одному на ногу. Вважали, що той, кому пощастить першому наступити іншому на ногу, верховодитиме у сім'ї протягом усього життя. Сьогодні цей фразеологізм вживають у значенні „бути в жінки під каблук/під п'ятою”, так і у ширшому значенні „бути у цілковитій залежності від когось-небудь”. Цікавим з погляду викладання німецької мови є фразеологізм *Schweinhaben*. Цей вираз повертає нас у часи лицарських турнірів, коли під час стрілецьких змагань окрім найкращого, нагороджували найгіршого. Спочатку нагородою були різні свійські тварини. Найгірший стрілець одержував свиню, яку він, власне, не заслужив. Проте це був хоч якийсь, але прибуток, отже, йому пощастило. Інший варіант пояснення: на території Німеччини з давніх часів найдешевшим видом скотарства було свинарство, воно давало чималі прибутки. А тому свиня була у німецькому ареалі як символ благополуччя, багатства. Наприклад, новорічне привітання „*Viel Glück zum Jahreswechsel*“ супроводжується часто зображенням поросяти, грошова скарбничка має форму свині (*Sparschweinchen*). Сьогодні цей фразеологізм означає „мати щастя, щастити”. Вивчення іноземної культури проходить не лише шляхом оволодіння формами вираження думок та засобів комунікації, а й завдяки засвоєнню нормативної поведінки, яка характерна для носія цієї мови у певних комунікативних ситуаціях. Особливо це стосується сфери ділової активності, оскільки в сучасній економічній ситуації саме мова ділового спілкування привертає найбільшу увагу потенційних студентів. Так, наприклад, при обговоренні бізнес-проекту та укладанні угоди представники ділових кіл Америки досить часто демонструють свою готовність до продуктивної роботи таким чином: знімають піджак та заковчують рукава, а для представників німецького бізнесу цей самий сигнал говорить про неможливість укладання угоди через певні суперечності. Тому під час вивчення теми „Ділова зустріч” викладачу варто підібрати не лише перелік правил поведінки ділових партнерів у таких ситуаціях („*Verhaltensregeln in geschäftlichen Situationen*“), а й надати зразки діалогів зі сфери ділової активності, починаючи від зустрічі представника зацікавленої фірми й до переговорів та, в разі необхідності, відвідування ресторану [10]. Із матеріалів для аудіювання студенти одержують інформацію про культуру поведінки за столом, про випадки використання *du-Form* та *Sie-Form*, про звичні форми звертання у повсякденному житті: *Seien Sie so gut, könnten Sie mir nicht sagen; Ich möchte fragen* та інші.

Підвищений інтерес студентів до вивчення іноземної мови виникає також і під час перекладу текстів, які містять країнознавчу інформацію.

Велику роль у засвоєнні лінгвокультурологічного матеріалу відіграє аудіювання. Психологи визнають, що аудіативний матеріал легше сприймається, коли він викликає інтерес у слухачів, а у змісті аудіативного тексту помітна наявність проблеми і новизна інформації. Для забезпечення мотиваційного аспекту прослуханого тексту, створення зацікавленого ставлення до інформації країнознавчого матеріалу можна використовувати рекламу. Реклама – це частина повсякденної масової культури. Реклама визначається як форма комунікації, що намагається перекласти якість товарів на мову [9]. Озвучений текст про відомі у всьому світі фірми Німеччини і їх продукції одночасно з рекламним візуальним матеріалом викликає у слухача не лише щире зацікавлення вже знайомими виробами цих фірм, але й допомагає швидше запам'ятати назви і продукцію решти перерахованих в цьому тексті підприємств. (Підручник: С. Conlin. *Unternehmen Deutsch*.

Hörtexte – S. 166) [10]. У результаті роботи над країнознавчим матеріалом студенти зрозуміли, що для того, щоб природно спілкуватися з носіями мови, потрібно знати, що саме вони говорять у різних обставинах, тобто бути компетентним щодо вживання спеціальної лексики, зокрема під час знайомства, при відмовленні у чомусь, призначенні зустрічі і т.д., а також знати, в яких ситуаціях потрібно просто зберігати мовчання. Студенти навчилися говорити те, що вони ніколи не говорять рідною мовою в подібних обставинах. І що також важливо, треба знати, що саме очікує почути у відповідь той, хто говорить іншою мовою. Студенти зрозуміли, що ігнорування чинників, культурних відмінностей у спілкуванні може призвести до нерозуміння і часто до припинення спілкування взагалі. Засвоєння особливостей комунікації відбувається успішно в процесі організації комунікативних практикумів з використанням лінгвокультурологічних коментарів. Під час їх проведення студенти аналізують цікаві ситуації з життя, що викликають емоційний відгук, намагаються висловити своє ставлення і думки, вживають певні культурозумовлені мовні засоби. Коментарі включають змістовий коментар реалій, коментар фонові лексики, форм етикету; історичні коментарі; коментарі поведінки, метою яких є надання уявлення про комунікативні дії в найтиповіших ситуаціях спілкування; сполучні коментарі, що допускають різні варіації зазначених дій. Для проведення комунікативних практикумів використовуються скетчі (рольові ситуації) і дискусії. Скетчі складаються таким чином, щоб студенти могли висловити своє ставлення до певної події, вчинку і свою точку зору як носії української культури та уявити себе на місці людини-носія іншої культури і мови. Наприклад, що сказав би німець (або що він очікує почути), якому потрібна інформація від співрозмовника, або як він висловлює пропозицію комплімент, пораду, схвалення, згоду тощо. Наприклад, даючи поради другові, що збирається в Берлін, студенти звертають увагу на розходження культур, німецький і український стилі спілкування. У той час, як український є відкритим і безпосереднім, у Німеччині діє принцип невтручання в справи інших. Тому німці не люблять давати поради. Дати пораду в Німеччині – це те саме, що говорити як і що робити. Тому своєму українському другові студент сказав би: „Ти повинен”, а даючи раду німцю, слід починати зі слів: „На твоєму місці я б ... Програючи рольові ситуації, студенти відзначають, що розмова німецькою сповнена натяків, півтонів, напівтверджень. Організуючи ділову зустріч, український партнер повинен пам'ятати про надзвичайну пунктуальність німців, тому запізнення хоч на хвилину справить негативне враження на представників німецької сторони. Таке розуміння основних цінностей іншої культури допомагає уникнути труднощів комунікації, сприяє формуванню полікультурних поглядів мовних особистостей студентів.

Висновки... Багаторічний досвід роботи у навчальному закладі засвідчує, що лінгвокраїнознавчий аспект у процесі організації навчання іноземної мови дає змогу не тільки глибше простежити національну специфіку мови, але й здобути ґрунтовні та всебічні знання про країну, мову якої вивчають (у цьому випадку – Німеччину), лінгвокраїнознавча інформація сприяє розвитку та формуванню лінгвокраїнознавчих знань, які необхідні як під час навчання, так і в майбутній професійній діяльності. Лінгвокультурологія забезпечує повніше засвоєння національної та іншомовної культури, розвиток іншомовних комунікативних навичок і умінь; розширення загального кругозору, формування більш зрілого світобачення, орієнтованого на сучасний полікультурний простір, підвищення інтересу у процесі вивчення іноземної мови, розвиток стимулу до самостійної роботи над мовою.

Список використаних джерел і літератури:

1. Верещагин Е. Н. Лингвострановедческая теория слова / Е. Н. Верещагин, В. Г. Костомаров // – М., 1980. – 167 с.
2. Верещагин Е. Н. Язык и культура / Е. Н. Верещагин., В. Г. Костомаров // Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. – [3-е изд., перераб. и доп]. – М., 1983. – 231 с.
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К., 2003. – 273 с.
4. Мейе А. Сравнительный метод в историческом языкознании / А. Мейе. – М., 1954. – С. 8.
5. Національна Доктрина розвитку освіти у XXI столітті // Освіта. – 2002. – 24 квіт.–1 трав. – С. 2–4.
6. Томахин Г. Д. Понятия лингвострановедения. Их лингвистические и лингводидактические основы / Г. Д. Томахин // ИЯШ. – 1980. – № 3. – С. 77–80.
7. Ушинский К. Д. Избранные педагогические сочинения / К. Д. Ушинский. – М., 1945. – С. 8.
8. Бугрім В. Ментальність і реклама / В. Бугрім, Т.Компанець // Рекламист. – 1998. – № 8.
9. Vorderwülbecke A. Stufeninternational Hörtexte / Vorderwülbecke A., Vorderwülbecke K. – Stuttgart, 1999. – С. 346.
10. Шилінська І. Формування культурно-мовної особистості у процесі вивчення іноземної мови / Шилінська Ірина // Іноземномовна комунікація: здобутки і перспективи: Тези доповідей другої Міжнародної наукової конференції (Тернопіль, 24-25 квіт. 2008 р.). – Тернопіль : ТзОВ „Терно-Граф”, 2008. – С. 320–321.

Анотація

Г.А.Дармороз

Воспитание и развитие личности при использовании лингвострановедческих знаний

Статья посвящена вопросу использования лингвострановедческих знаний в процессе изучения иностранного языка (на примере изучения немецкого). Проанализированы педагогические и лингвистические понятия „страноведческие фоновые знания“, обоснована значимость изучения лингвострановедения как составляющей профессиональной компетенции будущего специалиста.

Ключевые слова: лингвокраеведческая компетенция, краеведческие фоновые знания, изучение немецкого языка, поликультурное пространство, воспитание и развитие личности.

Summary

G.A.Darmoroz

Personality Upbringing and Personality's Development with the Help of Linguistic and Cultural Knowledges

The article concerns the question of using linguistic and cultural knowledge in the process of learning foreign language (by the sample of learning German). It analyses pedagogical and linguistic notions „country study background knowledge“; significance of the linguistic and cultural knowledge as an ingredient of prospective specialists' professional competence.

Key words: linguistic and cultural competence, cultural background knowledge, learning German, multi-cultural space, educational and development of a personality.

Дата надходження статті: „12“ вересня 2012 р.

УДК 378

О.І.ДЕНИЩИК,

кандидат педагогічних наук

(м.Хмельницький)

Теоретичні та практичні аспекти виховання студентської молоді в дусі толерантності

Обґрунтовано актуальність проблеми виховання толерантності у сучасний період; проаналізовано стан розробленості проблеми; розкрито сутність і структуру поняття „толерантність“; висвітлено наукові підходи, з'ясовано особливості та зміст формування толерантності.

Ключові слова: честь, гідність людини, толерантність, терпимість, виховання.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Конституцією України (ст. 3) проголошується, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю [1, с.4]. Питання утвердження та забезпечення прав і свобод, які гарантуються державою, тісно пов'язані з проблемою толерантності.

Аналіз досліджень і публікацій... Аналіз наукових праць свідчить, що сучасний стан розбудови демократичної та правової української держави, соціальні та економічні перетворення, інтеграція України в європейське та світове співтовариство, складні глобалізаційні процеси породжують нові виклики, сприяють виникненню суттєвих протиріч колізій та джерел нетерпимості.

Наукові пошуки О.Асмолова, М.Бабія, Г.Бардієра, С.Бондиревої, В.Гараджі, Б.Гершунського, О.Клепцової, Д.Колесова, В.Лекторського, В.Лісового, Дж.Локка, І.Набока, М.Періха, К.Роджерса, Л.Филипович та інших дають підставу стверджувати, що проблема толерантності була, є і буде основною, визначальною для української держави на всіх етапах її розвитку, так як вона тісно пов'язана з питаннями міжособистісного спілкування і соціальної комунікації, свідомості та поведінки людини в соціумі. Більш того, у ХХ ст. та на початку ХХІ ст. проблему толерантності надзвичайно актуалізувало різке зростання проявів агресивності та ворожнечі, ескалація конфліктів на міжконфесійному та міжетнічному ґрунті, великомасштабні міграційні процеси, поява нової загрози – світового тероризму [2, с.270].

У Великій Британії, Франції та інших країнах Європи і світу в останні два роки почастишали факти ксенофобії, агресивного націоналізму, расизму, антисемітизму, дискримінації щодо біженців, робітників – мігрантів, емігрантів, що викликало розбрат, масові заворушення, погроми, підпали, акти насильства.

Ось чому проблема толерантності знаходиться в центрі уваги ООН, Ради Європи, ОБСЄ, а на 28 сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО в 1995 році прийнята „Декларація принципів толерантності“.